

REMISSVAR AVSEENDE FRIHET FRÅN VÅLD, FÖRTRYCK OCH UTNYTTJANDE (SOU 2025:28)

Om RFSU

Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation som grundades 1933. Genom kunskap, engagemang och påverkan bidrar RFSU till en värld där alla människor är fria att bestämma över och njuta av sin kropp och sin sexualitet. Organisationen arbetar lokalt, nationellt och internationellt för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, och att utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp.

En av RFSU:s centrala målsättningar är att alla människor ska kunna uppleva sexuell integritet, självkänsla och välbefinnande i alla faser av livet, oavsett kön, sexualitet, etnisk tillhörighet, religion, funktionalitet, eller ålder. Att alla människor ska ha makten över den egna kroppen och sexualiteten är en fråga om mänskliga rättigheter. Att arbeta mot förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck, barn- och tvångsåktenskap samt könsstympning är en förutsättning för allas rätt att bestämma över sitt liv, sin kropp och sin sexualitet, och i synnerhet flickors och unga kvinnors.

RFSU tackar för möjligheten att inkomma med ett yttrande över Frihet från våld, förtryck och utnyttjande (SOU 2025:28).

Sammanfattning

RFSU **tillstyrker** förslagen till uppdaterade förordningar för myndigheterna, RFSU **tillstyrker** att Jämställdhetsmyndigheten får rollen som samordnande, RFSU **tillstyrker** att Socialstyrelsen får en ny roll i enlighet med utredningens förslag, RFSU **anser** även att Socialstyrelsen bör inrätta Centrum för samordning och kunskapsutveckling kring förändringsarbete med våldsutövare som föreslogs i SOU 2018:37, RFSU **avstyrker** att ta bort "sexuellt våld" ur förordningen (2021:995) om länsstyrelsernas regionala arbete mot mäns våld mot kvinnor, RFSU **anser** att sexualitet, samtycke och relationer och heder fortsatt ska ingå i läroplanens inledande delar samt i rektors uttalade ansvar.

Övriga förslag kommenteras inte.

Utredningens förslag och RFSU:s ställningstaganden

Gällande samordning

Inledningsvis vill vi bekräfta den ingång som utredningen har haft. Vi delar bilden att det behövs mer samordning och ökad tydlighet i det viktiga arbetet mot våld, inte minst hedersrelaterat våld och förtryck. Många insatser drivs i kortsiktig projektform, och det behövs istället långsiktighet, hållbarhet och bättre möjligheter till uppföljning.

Det är positivt att fler myndigheter ska få förtydligade uppdrag och samverka mer med varandra för att upptäcka och förebygga våldsutsatthet. Det är även positivt att Socialstyrelsen får tydligare

uppdrag och ansvar att utveckla och utvärdera metoder för att upptäcka våldsutsatthet. Detta arbete behöver inkludera metoder för att upptäcka våld i samkönade relationer och stärka hbtqi-kompetensen i arbetet mot alla typer av våld.

Däremot saknar vi Barnombudsmannen i gruppen av myndigheter som får detta förtydligade uppdrag. Som utredningen själv beskriver på sida 242 har Barnombudsmannen haft flera viktiga uppdrag inom området, och har kompetens i frågan som saknas på de övriga myndigheterna.

Gällande om det ska vara en strategi eller två strategier delar vi utredningens argument för att samla allt arbete mot våld i en strategi. Det enskilt viktigaste är att arbetet blir av, och att de som utsätts för våld inte faller mellan stolarna. Att flytta hedersrelaterat våld till en egen strategi riskerar att arbetet blir ett stuprör, och att hedersrelaterat våld ses som ett särintresse helt frikopplat från jämställdhetsarbetet i övrigt. Arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck behöver ha ett jämställdhetsperspektiv, och jämställdhetsarbetet behöver ha ett hedersperspektiv. Vi uppmanar även regeringen att se över hur denna strategi kan få synergier med exempelvis hbtqi-strategin och SRHR-strategin.

RFSU hade gärna sett fler och tydligare förslag om en bred samverkan med civilsamhället, och tillräckliga resurser för att garantera detta. Förhoppningsvis tillkommer detta i ett senare skede, vid utformning av strategi och handlingsplaner exempelvis. Civilsamhället, inte minst kvinno- och transjourer, bedriver dagligen arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, möter människor i utsatthet, och har en unik kompetens på grund av det förtroende de har byggt upp hos målgruppen - just för att de är civilsamhällesaktörer.

Gällande att söka vård och hjälp

RFSU driver en sexualmedicinsk klinik i Stockholm, som varje år har över 20 000 besök. En del av besökarna har varit med om hedersrelaterat våld och förtryck.

Vi möter personer som inte vet att det de utsätts eller har utsatts för är våld och begränsningar som skett i hederns namn. Det är inte heller deras ansvar att ha den kunskapen - det är professionella som måste kunna identifiera mönstren, och det behövs stärkt kunskap hos hela vården vad gäller alla typer av våld för att inte missa de signalerna och kunna bygga tillit genom att ställa rätt frågor. Vården behöver även tydliga rutiner för att ge stöd, kunna hänvisa vidare till specialistkompetens, och hjälpa till att exempelvis polisanmäla när personen är redo för det.

Vi möter även personer som redan har fått akut stöd från kvinnojourer, bött gömda, och levt under hot. När de kommer till oss handlar det ofta om andra frågor, som erektionsproblem eller utebliven lust. Men under ytan finns ofta trauma kopplat till skam, övergrepp eller kontroll, och även i de vårdmötena är det avgörande att ha tillräcklig kompetens att koppla frågorna till våld och heder.

Alla delar av vården och det offentliga behöver göra vad de kan för att upptäcka hedersutsatthet. Mer kunskap och fortbildning behövs för att vårdpersonal, rättsväsende och socialtjänst bättre ska kunna fånga upp våldsutsatthet och risk för våldsutövande. I det bör det även ingå fördjupad kunskap om genusförändrande arbete, våldsförebyggande arbete, rasism, hbtqi-frågor och hedersrelaterat våld och förtryck.

Det förebyggande arbetet

Civilsamhället bör ges resurser och aktivt involveras i både förebyggande, genomförande och utvärderande roll i det förebyggande arbetet. Hos civilsamhällsaktörer finns en närhet till målgrupperna och olika verksamheter som ger stöd.

RFSU ser positivt på utredningens tydliga fokus på förebyggande arbete, och att det ska vara ett särskilt fokus på våldsutövare och pojkar och mäns roll.

Den internationella forskningsrapporten Honour, violence and gender - an international research review, framtagen av Genussekretariatet i Göteborg 2025, visar på vikten av att bedriva ett strategiskt och omfattande förebyggande arbete på flera olika nivåer - lokalt, regionalt och statligt. Utformning av insatser behöver ske tillsammans med personer som utsatts eller riskerar att utsättas, och även tillsammans med personer som har utövat eller riskerar att utöva våld. Det är av stor vikt att samverka med civilsamhället, som ofta har bättre förutsättningar att nå dessa personer. Även myndigheter på lokal nivå kan ha metoder som fungerar som andra kan lära av. En nyckel kan även vara att akademien involveras i att mäta och utvärdera olika metoder och insatser.

RFSU delar utredningens resonemang om vikten av att synliggöra och förändra skadliga och begränsande normer kopplat till maskulinitet och femininitet, då detta minskar våld.¹ Men förebyggande insatser är inte bara att förmå personer att anamma värderingarna att våld är fel och att jämställdhet är viktigt. En riskfaktor för våld är social isolering. Att inte ha yrkesmöjligheter, fritidsaktiviteter, att inte ha ett socialt nätverk utanför familj eller partner, är riskfaktorer att utöva och utsättas för våld. Att stärka förutsättningar för att ta sig ur social isolering bör därför ses som en våldsförebyggande åtgärd och prioriteras.²

I SOU 2018:37 föreslogs att det ska inrättas ett centrum för samordning och kunskapsutveckling kring återfallsförebyggande insatser för personer som utsätter närstående för våld. Den utredningen föreslog att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att driva ett sådant centrum, och samordna utvecklingsarbetet inom myndigheten samt arbete som bedrivs hos andra kompetenscentrum och kunskapsbärande myndigheter. RFSU och andra remissinstanser tillstyrkte detta förslag 2018, och anser fortfarande att ett sådant samordnande uppdrag till Socialstyrelsen skulle vara en bra idé. Det uppdraget skulle komplettera denna utredningens förslag att Socialstyrelsen ska ansvara för nationell samordning av kunskapsutveckling av insatser, metoder och arbetsformer för att identifiera, bedöma och ge stöd och behandling till våldsutsatta inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvarsområde.

Det behövs mer forskning kring äldres utsatthet, hbtqi-personers utsatthet och personer med funktionsnedsättnings utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck, för att på sikt ta fram bättre metoder för att fånga upp och förebygga dessa gruppers våldsutsatthet.

Gällande skolans roll i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Det bästa sättet att fånga upp unga och jobba med dessa frågor på en strukturell nivå och på riktigt komma till bukt med problemet med ungas våldsutsatthet är att jobba med skolan. Regeringen visar tydligt att man prioriterar frågor om sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck, och mäns våld mot kvinnor. Det framgår av bland annat Regeringens eget åtgärdsprogram för att förebygga våld 2024–2026, den nya jämställdhetspolitiska strategin, SRHR-handlingsplanen, utredningar om straffskärpningar för hedersrelaterade brott, den nya lag som regeringen presenterat med starkt straffrättsligt skydd mot sexuella kränkningar mot barn, med mera. Att samtidigt försvaga skolans uppdrag i dessa frågor är därför motsägelsefullt och riskerar att underminera det förebyggande arbetet.

Så här står det på sida 365 i utredningen: *Uppdraget i skolan att förmedla kunskaper och värden bidrar i ett universellt våldsförebyggande arbete. Skolan ska exempelvis främja jämställdhet, vilket omfattar bland annat arbete med normer kring kön och säkerställa att tryggheten är jämställd. Att motverka hedersnormer ingår i skolans arbete att främja jämställdhet. Förskolan och skolan kan vara en plats för att uppmärksamma och därmed skapa förutsättningar att bryta barns utsatthet.*

¹ Utredningen, sida 359

² Baianstovu, R. Í., Strid, S., Särnstedt Gramnaes, E., Cinthio, H., & Enelo, J.-M. (2019). *Heder och samhälle : Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Samt Honour, violence and gender - an international research review, Göteborgs universitet 2025
<https://www.gu.se/sites/default/files/2025-04/Honour-violence-gender-tga.pdf>

Sida 446 i utredningen: *Ytterligare en viktig faktor i det våldsförebyggande arbetet är att skolan ska vara en trygg plats för att alla elever ska kunna lära sig. I arbetet med en trygg och säker skola behöver verksamheten ha en så kallad hela-skolan-ansats som syftar till att all personal är involverad i det systematiska arbetet mot risker och riskbeteenden som kan leda till våld. Det behöver säkerställas att arbetet utgår från ett normmedvetet förhållningssätt som inkluderar flera aspekter såsom kön, funktionsnedsättning eller etnicitet. Verksamheten behöver upptäcka risker på såväl organisations- och gruppnivå, som på individnivå. Elevhälsan har en viktig roll i arbetet.*

Vi ser därför med oro på att vårens läroplansutredning (SOU 2025:19) föreslår en ny läroplan där både jämställdhet, sexualundervisning och hedersfrågor föreslås att tas bort från skolans uppdrag och rektorns ansvar. Lärarutbildningsutredningen (SOU 2024:81) föreslår även att examinationsmålet "visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och relationer" i förskole-, grund- och yrkeslärarutbildningarna tas bort. Dessa förändringar skulle ha stora konsekvenser för skolans möjligheter att förebygga och upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck, killars våld mot tjejer och våld i nära relationer.

Skolan är ett av de viktigaste verktygen för att förebygga hedersförtryck. Heder och sexualundervisning måste finnas kvar i läroplanens centrala innehåll och rektors uppdrag - och helst nämnas tillsammans. Det räcker inte att ha kvar frågan i några enstaka kursplaner, ett hälsofrämjande och våldsförebyggande arbete behöver genomsyra hela skolmiljön.

Om specifika formuleringar om sexualitet, samtycke och heder tas bort från skolans uppdrag och rektors ansvar, och ersätts med mer allmänna formuleringar om "allas lika värde", blir det svårare att både resurssätta, utvärdera, granska och ansvarsutkräva skolans arbete med dessa frågor.

Det är mycket svårt att föreställa sig hur den ansats som beskrivs i utredningen gällande skolans roll ska kunna ske i praktiken om förslagen i läroplansutredningen och lärarutbildningsutredningen drivs igenom.

Undertecknas

Raul Cordenillo
Avdelningschef Program, kunskap och lärande, RFSU
Stockholm, 2025-07-25

Remissvaret har beretts av:
Frank Berglund, sexualpolitisk sakkunnig, RFSU